

Szemes Béla

A szakrális és a profán elemek vonzásában

(A *Csíksomlyói passió* a Hevesi Sándor Színház évadnyitó előadásán)

Az évadnyitó bemutatók tartalmához és műfajához szokatlan előadással kezdte az évadot a Hevesi Sándor Színház társulata, hiszen a „műköltészet” koordinátarendszerében elhelyezhető, a dráma műnemének specifikumaival leírható klasszikus darab helyett, ezúttal színháztörténetileg is kuriózumnak számító, nyelviségében és kivitelezésében a népi színjátszás eszköztárát felvonultató színdarabot láthattunk. Minden bizonnyal a közérthetőségre törekvés, a benne könnyen felismerhető aktuálisan morális

üzenet, a bibliai (zsidó és keresztény) kultúrkör meghatározó motívumaira (történéseire) irányuló figyelemfelhívás és annak példázataiban rejlő nevelő hatás felmutatásának ösztönözte a színház társulatát, az Ó- és Újszövetség közismert történeteinek, a középkori misztériumjátékok dramaturgiáját, archaikus szövegét megjelenítő *Csíksomlyói passió* színpadra állítására. Annál is inkább lehetséges ezt feltételeznünk, mert a színháztörténetben a vallási érzés erősítését szolgáló, a misztérium sajátosságait és az erkölcsi értékeket ötvöző darabok bemutatása

elsősorban a mindennapi élet praktikus, ezért populáris céljait szolgálta: a példamutatás erejével, direkt ismeretterjesztő és nevelő/tanító szándékával – a templomok bensőségesen szakrális szertartásai helyett (de nem ellenében!) – a szent és a profán kettősségének elegyítésével – „színházi” előadás keretében szólította meg a kor emberét.

A művészetek, a színház modern és posztmodern világában – noha örökérvényű üzenetet hordozhat – szokatlan színpadi műfaj a passiójáték, hiszen a történet jellege és a szereplők helyzetéből fakadóan (az Úr/Isten és az ember között a világban betöltött „státuszuk okán”) nem alakulhat ki konfliktus, ezért az ilyesfajta darabok sem erőteljes ellentétet – a szövegek nyelvi szépségének kivételével –, sem igazi esztétikai értéket nem hordoznak.

A *Csíksomlyói passió* – bár a műfajából eredően is egyetemes történetet „mond el” – mégis nemzeti kincsünk. Eredete a 18. századra vezethető vissza, amikor „a csíksomlyói ferences gimnázium tanulói évenként mutatták be Krisztus szenvedéstörténetét szabadon földolgozó játékaikat.” Az előadások értékét növelte, hogy a bibliai szövegek mellett szerepet kapott a népies nyelvhasználat kötetlensége, a gyermekmondókák egyszerűsége, a gondolatritmus kiaknázása, a népi alakok szerepeltetése, a dramaturgiailag felépített egységes szerkezet (amelyet a narrátor és a kórus teremtett meg) helyett az önálló, önmagukban értelmezhető jelenetek is a bemutató részét képezték.

Az egerszegi színház Csiszár Imre rendezte előadása is inkább szereplőinek habitusából fakadó morális értékközvetítésével (vagy annak hiányával), mint a cselekmény kiváltotta katartikus élmény erejével hatott. A téma egyetemesége ellenére (nem a rendező hibájából, hanem a darab műfaji sajátosságaiból eredően) hiányzott belőle a művészetekre jellemző többértelműség, ezért a néző számára többségében a naturalisztikusan fényképszerű tények sorozata uralta a színpadi eseményeket. A jelenetekre bontott tizenhét epizódot/stációt (Lucifer letaszítatik az égből, illetve a Golgota) a prológos és epilógus bevezető sorainak ismétlődése foglalta keretbe. S miután a rendezés a csíksomlyói feldolgozások hagyományaira játszott

rá, az előadás talán legerőteljesebb vonását a népi figurák szerepeltetése, a díszletezés népiessége, s mindenekelőtt a darab nyelvi szépsége képviselte: így a látottak kapcsán nem csupán a magyar nyelv történetiségének gazdagságával és szépségével szembesülhettünk, de népi kultúránk csodálatos eszköztára előtt is tisztelgthettünk. Az előadás talán legmagasztosabb jelenete a keresztre feszített Jézus előtt elhangzó, első magyar nyelvű versünk, az Ómagyar Mária-siralom megszólaltatása. Csiszár Imre tradíciót őrző, a népi játékok folklorisztikus hatásának kihasználására törekvő, a díszletezésben és a jelmezekben is manifesztálódó rendezése – a befejezés kissé vontatottnak hatott – alapvetően elérte célját.

A sok szereplőt felvonultatott előadásnak nincs markáns főszereplője (Barsi Márton Jézust és Ádámot megformáló szerepét Bot Gábor vette át), egy-egy színész több figura alakjában is színpadra lépett. Az alakok (elsősorban Júdás és Péter kivételével) jelleme nagyobbrészt mindvégig statikus maradt: a jó és a rossz kettősségében nyilvánult meg.

A színészi alakítások közül ezúttal Balogh Tamás megfontolt és sokszínű (Júdás, Öreg pásztor, zsidó ember, Philnius Lucifer szerepében) játékára, valamint Debrei Zsuzsa főként Mária alakjában nyújtott tiszta és őszinte színpadi teljesítményére érdemes odafigyelnünk.

A *Csíksomlyói passió* rendhagyó színházi bemutató, amely kultúrtörténeti értéke mellett elsősorban morális „tartalmat” üzen korunk nézőjének. A szent és a profán elemek keveredése, a világi közeg közvetlen hatása (az időnként vaskosabb, nyersebb megnyilvánulások) okán nem kérhetjük számon rajta a templomi szertartások intim emelkedettségét, a belőle levonható tanulságok azonban mindannyiunk okulására szolgálhatnak.